

**VBE IR TARPINIAI PATIKRINIMAI
PAGAL NAUJAŠIAS LIETUVIŲ
KALBOS IR LITERATŪROS
PROGRAMAS**

LEKTORĖ REGINA DILIENĖ

Seminaro planas

- VBE užduočių pobūdis (apžvalga).
- Teksto interpretacijos metodų taikymas publicistiniams ir grožiniams tekstams bei probleminio klausimo analizės užduotims.
- Vienas tekstas – 3 tipų užduotys (pavyzdžiai).

I tarpinis patikrinimas

- Publicistinio teksto ANALIZĖ
- Žodinis savojo teksto kūrimas – reakcija į tekste keliamas problemas
- Atsakinėjimo trukmė – 5 min.

II tarpinis patikrinimas

- Tekstų suvokimas: pateikiami 2 tekstai (grožinis ir negrožinis)
- Raštu: tekstų lyginimas duotu aspektu

VBE užduotys

Pasirinktina:

1. Grožinio teksto interpretacija
2. Probleminio klausimo svarstymas grožinio kūrinio pagrindu
3. Teksto apimtis – min. 450 žodžių
4. Laikas – 3 val.

Kas bendra visose užduotyse?

Teksto analizė:

- TEMA
- PROBLEMA
- VERTYBĖS
- PAGRINDINĖ MINTIS
- RAIŠKA
- KONTEKSTAS

Publicistiniai tekstai

1. Tekstai su literatūrinėmis analogijomis, asociacijomis.

Pvz., L.Donskio

- 2. Rašytojų publicistiniai tekstai

Pvz., D.Kajoko, T.Venclovos, M.Martinaičio ir kt.

- 3. Tekstai iš kultūrai skirtų leidinių

Pvz. „Literatūra ir menas“, „Šiaurės Atėnai“, „Nemunas“, bernardinai.lt

Susikuriame nagrinėjimo – atsakinėjimo schemą

1. Tema
2. Problema / -os
3. Argumentavimas
4. Įtaigumas, raiška
5. Reakcija į tekste keliamas problemas

Probleminio klausimo svarstymas grožinio kūrinio pagrindu

Tai **tas pats samprotavimas**, koks buvo iki šiol, tik papildomai reikia panaudoti **duotojo teksto problematiką**.

Probleminio klausimo svarstymo aspektai / kontekstai

- Psichologinis aspektas (*Aš*)
- Socialinis aspektas (*Aš ir kiti*)
- Filosofinis aspektas (*Aš ir pasaulis*)
- Istorinis aspektas
- Religinis aspektas
- Mitologinis aspektas
- Kt. aspektai

Temos iš ugdymo programos (I)

- 1. Individo maištas
- 2. Vieniškumo ir meilės patirtys
- 3. Žmogus ir gamta
- 4. Istorinio likimo suvokimas
- 5. Asmens laisvė, tautinis apsisprendimas, pareiga visuomenei
- 6. Tautinės tapatybės samprata
- 7. Psichologiniai veikėjų paveikslai
- 8. Blogio kilmės, žmogaus ir visuomenės netobulumo klausimai
- 9. Atjauta ir gailestis
- 10. Tautos likimo dramatiškumas
- 11. Žmogaus prigimties dualizmas
- 12. Moderniosios visuomenės laimėjimai ir pralaimėjimai.
- 13. Asmuo tautos istorijoje: pozicijos pasirinkimas

Temos iš ugdymo programos (2)

- 14. Kova dėl žmogaus orumo
- 15. Žmoniškumas kaip vienijanti vertybė
- 16. Egzistencinės vienatvės, maišto ir absurdo temos
- 17. Ribinės situacijos
- 18. Sąžinės drama
- 19. Tautinės tapatybės gaivinimas
- 20. Gimtosios vietos praradimas
- 21. Miesto tema
- 22. Moters tema
- 23. Laisvas vertybių pasirinkimas
- 24. Visuomenės pokyčiai
- 25. Šiuolaikinio „aš“ tapatybė
- 26. Gyvenimas - žaidimas

Probleminio klausimo svarstymas

- **Ko dažniau ieško žmogus – laimės ar prasmės?**
- Just.Marcinkevičius „Mindaugas“ (Valdovų laimė...)
- **Kaip žmogus elgiasi kritinėse situacijose?**
- Just.Marcinkevičius „Rudens rožė“
- **Laikai keičiasi, o vertybės tos pačios?**
- A.Marčėnas. „Iš Biliūno“
- **Ar pasiaukojimas ir šiandien prasmingas?**
- Just.Marcinkevičiaus „Heroica, arba Prometėjo pasmerkimas“

KONTEKSTAI. Psichologinis

- Nuo vaikystės palaikyti patriarchaliniai santykiai su tėvais labai veikė Liudą Vasarij. Tėvai buvo vienintelis autoritetas, kuriam jis niekada nesipriešino. Taip pat aplinkos, iš kurios kilęs Vasaris, suformuotas stereotipas, jog jis turi būti tikintis, vertė jaunuolį negalvoti apie savo norus ir rinktis kunigystės kelią. Pasak austrų psichologo, psichiatro Froido, žmogaus asmenybę sudaro trys sistemos: id, ego ir superego. Liudo Vasario id, tai yra noras kurti ir mylėti, buvo nuolatos slopinamas ir varžomas. Tėvų auklėjimo ir griežtų bažnyčios taisyklių sukurtas superego (vidinis cenzorius) Vasariui išugdė nevisavertiškumo kompleksą, kuris visą gyvenimą jam trukdė išsilaisvinti iš socioumo nustatytų nuostatų. Vasario individuacijos procesas buvo sunkus ir truko visą jo gyvenimą. Pasak Froido mokinio Jungo, žmogaus individuaciją sudaro visų trijų sistemų (id, ego ir superego) sintezė. Būtent individuacijai ir išsilaisvinimui Vasariui padėjo moterys.
- ***(Ar sunku išsilaisvinti iš stereotipų?)***

KONTEKSTAI. Filosofinis

Atėnų demokratijos amžininkas Sokratas yra viena iš tų asmenybių, kurios nukreipė savo protą į patį save ir į savo paties vertingumą kitų atžvilgiu. Iškilus mirties ar gyvybės klausimui, kuomet Atėnų teismas jam paskelbia mirties nuosprendį, Sokrato laikysena ir jo paskutiniai žodžiai yra skirti vienam tikslui pasiekti, - išvengti niekingos gėdos ir pažeminimo, ir paneigti jam primestą nevertumą, kaltę ir nedorumą visuomenės atžvilgiu, priešpastatant savo orią poziciją kaip atsvarą visai aplinkinio pasaulio neteisybei.

„Tikrai labai svarbus dalykas yra ne pats gyvenimas, bet kaip tą gyvenimą nugyveni“, - sako Sokratas Platono dialoge „Sokrato apologija“, kai tikslas išlikti ištikimam savo idealams iki pat galo, pareikalauja užmokesčio bene didžiausia – gyvybės - kaina. Kaip paaiškinti tokį beatodairišką Sokrato pasirinkimą? Ar ne gyvybės išsaugojimo instinktu turėtų vadovautis kiekviena gyva būtybė, taigi ir žmogus?

KONTEKSTAI. Biblinis_ I

- Biblijoje yra pasakojimas apie tai, kaip Jėzus Kristus pasirūpina paskui jį sekančiais žmonėmis: vakarėjęt matydamas pavargusius ir išalkusius žmones Kristus paėmė penkis kepalėlius duonos ir dvi žuvis ir liepė savo mokiniams: „Jūs duokite jiems valgyti.“ Mokiniai laužė duoną ir dalijo žuvis ir visiems pakako maisto pasisotinti. Popiežius Pranciškus atkreipė dėmesį į šį Biblijos epizodą – pasakojimas baigiasi konstatavimu, kad visi pasisotino, o maisto dar liko. Tai ne duonos padauginimo stebuklas, tai - bendrystės stebuklas. Šis ir daugelis kitų Biblijos pasakojimų kalba mums apie svarbiausias kasdienės mūsų gyvenimo vertybes, viena iš kurių yra sielų bendrystė, žmogaus ryšys su kitu žmogumi, gebėjimas jausti kitą ir įsijausti. Tačiau ar visada mes klausome tokios išminties? Ar mūsų amžius, technologijų ir pažangos amžius, nesuskaldė visuomenės, nesupriešino žmonių, neįskiepijo minties, kad didžiausia vertybė – konkurencija, asmeninė pažanga ir apskritai individualumas? Panagrinėkime, ar mes dar artimi vieni kitiems.
- *(Ar mes dar artimi vieni kitiems?)*

KONTEKSTAI. Biblinis_2

Faustas nesimokė iš savo klaidų, nesinaudojo suteikta išmintimi, taip ir nesuprato, kad jo siela prašė ne Mefistofelio suteiktų malonumų. Galėtų pasirodyti, kad ši situacija neaktuali mūsų pasauliui, tačiau Saliamono parašytas „Ekleziastas“ įrodo, kad ir žmonės dažnai nepažįsta savęs, net pažinodami pasaulį. Saliamonas vykdė tyrimą „po saule“, kurio metu išbandė visas gyvenimo sritis : išmintį, malonumus, galią, altruizmą ir religingumą, tačiau šios veiklos jam neteikė prasmės ir jis jį nerado savo kelio, todėl paskelbė, kad „visa yra tik rūkas ir vėjų vaikymasis“.

(Kodėl toks sunkus savęs pažinimo ir apsisprendimo kelias?)

KONTEKSTAI. Kultūrinis

„Švietimo tikslas turi būti nepriklausomas mąstančių ir veikiančių individų treniravimas, kurie savo didžiausiu gyvenimo iššūkiu mato tarnavimą bendruomenei.“ Taip 1936 metais teigė vokiečių fizikas Albertas Einšteinas. Beveik tuo pačiu metu, metais anksčiau, siurrealistas Salvadoras Dali paveiksle „Liepsnojančioje žirafoje“ nutapė žmogų kaip aklą, palaužtą, ištuštinusį savo dvasios stalčiukus, praradusią individualumą būtybę. Manau, jog modernus žmogus, paveiktas vartotojiškos filosofijos ir materializmo, vis labiau tampa panašus būtent į Salvodoro Dali sukurtą padarą. Kyla klausimas, į ką turėtų atsiremti žmogus, jog jam pavyktų tapti Einšteino iškeltu idealu, o ne pavirsti tapytojo sukurta būtybe?

(Kokios moralinės atramos reikalingos šiuolaikiniam žmogui?)

Visos temos yra...

- Apie šių dienų pasaulį
- Apie žmogų
- Apie vertybes

Kiekvieno samprotavimo...

- **Tema** – apie vertybes
- **Problema** – vertybių stoka, nepripažinimas, nepasiekiamumas, nesupratimas...
- **Pagrindinė mintis** – vertybes renkamės patys ir patys turime atsakyti už savo pasirinkimus

Mąstymo kategorijos

7	Teorizuoti, pagrįsti, apibendrinti, sieti, diskutuoti, polemizuoti, reflektuoti, vertinti kontekste, kelti hipotezes.
6	Analizuoti, lyginti, priešinti, ieškoti priežasčių ir sąsajų, pritaikyti, klasifikuoti, apibendrinti.
5	Išvardyti, apibūdinti, apibrėžti, išaiškinti , derinti,
4	interpretuoti, pritaikyti
3	Išvardyti, nurodyti, nusakyti bendrais bruožais,
2	cituoti, parafrazuoti, paminėti, konstatuoti ,
1	atpažinti, atgaminti .

Probleminio klausimo svarstymo vertinimas.
Temos, problemos supratimas

7 tšk – Teksto **tema** ir užduotyje keliamą **problema suprastos, analizuojamos, vertinamos** platesniame kultūriniam, literatūriniam, istoriniam ar socialiniam **kontekste**.

Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temas / problemos **aspektai**, atskleidžiamos jų **sąsajos**.

Probleminio klausimo vertinimas. Argumentavimas.
Rėmimasis pateiktu tekstu ir kultūrine patirtimi

- **7 tšk** – Argumentai **tinkami, svarūs**. Argumentuojant **tikslingai remiamasi kultūrine patirtimi** bei **tinkamai remiamasi pateiktu tekstu, polemizuojama**.
- **!** Pateiktas tekstas pasitelkiamas kaip **samprotavimo pretekstas** arba **argumentavimo medžiaga**.

Probleminio klausimo svarstymas.

Pavyzdys

Johanas Volfgangas Gėtė
Faustas (ištrauka)

FAUSTAS

O kokio atlygio tikėtis drįsti?

MEFISTOFELIS

Kam spręsti, jei gali nuspręsti ryt.

FAUSTAS

O ne! Žinau, kad velnias egoistas,

Ir jeigu imasi kam gera padaryt,

Sau sugebės naudos iš to išknisti.

Sakyk išsyk, ir nebekvaršinsim galvos,

Nes lauk paskui iš tokio tarno painiavos.

Probleminio klausimo svarstymas. Pavyzdys

MEFISTOFELIS

Aš čia tarnausiu tau ištikimai
Ir tavo norus vykdysiu be išimčių,
Tačiau kai susitiksime tenai,
Turėsi atsilygint tuo pačiu.

FAUSTAS

Menkai terūpi man, kas bus tenai –
Lai iš pasaulio lieka pelenai
Arba nauji pasauliai atsiranda.
Aš čia esu; ir mano laimė, ir kančia
Su manimi gyvena čia,
O kai ateis mirtis bergždžia,
Tebūna taip, kaip būti lemta,
Todėl visai nerūpi išsiaiškint,
Ko ten tikėtis — meilės ar kančios,
Ar apskritai kas nors ką nors ten reiškia,
Ar skirias ten viršus nuo apačios.

Probleminio klausimo svarstymas.

Pavyzdys

- *Perskaitykite pateiktą ištrauką ir apmąstykite, koks mokslininko santykis su Dievu, koks jo požiūris į sielą, pomirtinį gyvenimą. Remdamiesi ištrauka suformuluokite probleminį klausimą ir apsvarstykite jį šiandienos kontekste. Galite naudotis šiomis nuorodomis:*
- *Kokį poveikį faustiškasis požiūris į Dievą daro žmogaus moralei? Ar egzistuoja mokslininko atsakomybė už savo išradimus?*
- *Ar suderinamas mokslas ir religija? Kodėl?*
- *Ar ėjimas į laimę pateisina visas priemones?*

Probleminis klausimas ir privalomas kūrinys I

Kita vertus, ne visiems aišku, kaip turėtų atrodyti teisingas gyvenimas. Juk pasaulis – dieviškas kūrinys, o žmogus, M. K. Sarbievijaus žodžiais tariant, yra tik „dulkė ant vežimo rato“. Nors šiuolaikinis žmogus priklauso protingojo žmogaus (lot. Homo sapiens) rūšiai, kurios pavadinimas kyla iš žmogaus intelektualinių gebėjimų, tačiau jo pažinimo galios ir galimybės gan ribotos, todėl daugelis dalykų apie pasaulį žmogui išlieka neaiškūs. Žmogus, suvokiantis, kad pasaulis yra tarsi lygtis, kaip pasakytų V. Mačernis, „su begale nežinomųjų“, supranta, kad gyvenimas painus, įvairiapusiškas ir kad teisingo gyvenimo modelis yra, rodos, neįveikiamas galvosūkis, todėl savęs nuolat hamletišškai klausia: „Ir kas gi / Yra kilniau <...>.“ Nėra visuotinių kriterijų, kurie leistų vieną ar kitą gyvenimo modelį laikyti teisingu, todėl per pasaulį eiti, gyvenimą kurti belieka vadovaujantis šiuo klausimu it kelrode žvaigžde. Matyt, tipui žmonių, įžvelgiančių pasaulio įvairiapusiškumą, galima priskirti Wisława Szymborska kūrinio „Yra tokių, kurie“ eilėraščio žmogų, su švelnia ironija kalbantį apie tuos, kurie „viską išmano, į viską turi teisingą atsakymą“ ir „antspauduoja tik vieninteles tiesas“, nes jis sako: „Kartais jiems pavydžiu – / laimė, tai praeina.“ Žmonėms, kurie vadina save visažiniais ir teisinga laiko tik savo tiesą ar požiūrį, pavydėti galima paprastumo: šie žmonės į gyvenimą žiūri labai paprastai, todėl jie nekelia klausimų, kurių atsakymų paieškos gali trukti amžinybę ir reikalauti begalės pastangų. Visgi eilėraščio žmogus džiaugiasi, kad šis pavydas trumpalaikis, jis tikriausiai supranta, kad gyvenimas su vienu teisingu standartu primityvus, atitolinantis žmogų nuo tikrovės su begalybe teisingo gyvenimo variantų. Taigi dalis žmonių suvokia pasaulio daugialypumą, nepuoselėja besąlyginio, vienintelio teisingo gyvenimo modelio.

(„Ar yra teisingo gyvenimo standartas?“)

Probleminis klausimas ir privalomas kūrinys 2

Ar yra teisingo gyvenimo standartas?

- 1. Teisingo gyvenimo standartas bus toks, kokį patys sau susikursime. (V. Šekspyras „Hamletas“)
- 2. Kita vertus, žmonės dažnai gyvena kitų žmonių iškeltais standartais. (V. Mykolaitis-Putinas „Altorių šešėly“)
- 3. Problema ta, kad kai kurie žmonės neįvertina to, kad teisingo gyvenimo standartas gali kisti ir priklausyti nuo aplinkybių, ir visą gyvenimą laikosi tų pačių normų. (F. Kafka „Metamorfozė“)

Probleminis klausimas ir privalomas kūrinys 2

- Problema ta, kad kai kurie žmonės neįvertina to, kad teisingo gyvenimo standartas gali kisti ir priklausyti nuo aplinkybių, ir visą gyvenimą laikosi tų pačių normų. Kad ir kaip to norėtume, tačiau gyvenime viskas nesikloja pagal mūsų sugalvotą planą ir mums dažnai tenka pergaltoti savo vertybes. Lenkų poetė Wisława Szymborska eilėraštyje „Yra tokių, kurie“ su ironija pašiepia paprastą, banalų požiūrį į gyvenimą: „Yra tokių, kurie gyvenimą atlieka gabiau.“ Nors tokiems žmonėms atrodo, kad gyvenimo standartas visiškai aiškus, tačiau iš tikrųjų jie vengia kokių nors pokyčių, stengiasi viską kontroliuoti: „Antspauduoja tik vienintele tiesas, / išmeta į smulkintuvus nereikalingus faktus.“ Eilėrašcio „aš“ išreiškia pavydą šiems žmonėms dėl jų požiūrio paprastumo ir aiškumo, tačiau supranta, kad toks gyvenimas nėra idealus. Tačiau ne visiems pavyksta suprasti, kad jų gyvenimo standartas yra neidealus. F. Kafkos novelės „Metamorfozė“ pagrindinis veikėjas Gregoras visą gyvenimą praleidžia galvodamas, kad jis turi išlaikyti savo šeimą, kad tai vienintelė jo paskirtis. Vieną rytą Gregoras pabunda ne kaip žmogus, o kaip vabalas ir visas jo gyvenimo planas tarsi sugriūva – jis nebegali eiti į darbą ir padėti šeimai. Šeima nori juo atsikratyti, tačiau Gregoras nekeičia savo gyvenimo standartų - net nesuabejoja savo pareiga šeimai. Teisingo gyvenimo standartas yra subjektyvus ir priklauso ne tik nuo mūsų vertybių, bet ir konkrečių gyvenimo situacijų. Todėl nereikia visą gyvenimą laikytis tų pačių taisyklių, neįvertinant aplinkybių.

Interpretacija. Analizės ir interpretacijos rūšys

Struktūrinė, kai analizuojama kūrinio struktūra/ sistema, pvz., erdvę, laiką, veikėjus, veiksmą ar vyksmą sudarantys elementai, padedantys atsakyti į klausimą, kaip gimsta kūrinio prasmė, kaip atsiranda tam tikra nuotaika, aliuzijos ir pan. Ji visada tiks analizuojant nežinomo autoriaus kūrinį ar jo ištrauką.

Interpretacija. Analizės ir interpretacijos rūšys

Istorinė- kultūrinė, kai į kūrinį žiūrima kaip į konkretaus laiko produktą, ieškoma rašytojo kūrybos, kūrinio tipo, istorinės ar kultūrinės epochos, srovės pėdsakų, dažnai nagrinėjama priežastis – pasekmės aspektu.

Interpretacija. Analizės ir interpretacijos rūšys

Psichoanalizė, kai norima suprasti veikėjo elgesio motyvus, neįsisąmonintus vidinius konfliktus, kurie dažniausiai susiję su vaikystės patirtimis, santykiais su tėvais.

Psichoanalizės terminai:

id, ego, superego; perkėlimas; Persona /
Kaukė; Šešėlis; vaikystės įtaka.

Teksto interpretacijos vertinimas.

Teksto suvokimas, rėmimasis kontekstu

- **7 tšk.** – Analizuojamo teksto tema, problema(-os), idėja suprastos, apibendrinamos ir pagrįstai vertinamos platesniame kultūriniam, literatūriniam, istoriniam ar autorių biografiniame kontekste.
- Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti interpretacinio aspekto dėmenys, atskleidžiamos jų sąsajos.

Teksto interpretacijos vertinimas.

Teksto analizė, interpretavimas

- 7 tšk. – Teksto interpretacija išsami, pagrįsta ne tik turinio analize, bet ir dėmesiu analizuojamo teksto raiškai.

Knygos, kurios padeda

